

Beloning van goede werken?

Dr. M.J. Paul

In dr. M. van Campen, dr. J. Hoek en dr. M.J. Paul (red.), *Met het oog op het einde. Over de christelijke toekomstverwachting*. Uitg. Groen te Heerenveen, 2017. Pagina's 103-128.

Verkenning

Schriftgedeelte om vooraf te lezen: 1 Korinthe 3:10-15.

- a. Maakt het verschil voor de eeuwigheid hoe gelovigen leven?
- b. Waarom ontvangen Paulus en Apollos loon?
- c. Hoe komt het dat de onderwerpen 'beloning van goede werken' en 'verschillen in hemelse heerlijkheid' zo gevoelig liggen en dat zij zelden in kerkelijke kring behandeld worden?

Inleiding

Het onderwerp van vanavond komt heel de kerkgeschiedenis door ter sprake, maar is in de protestantse traditie onderbelicht, zowel in prediking als in catechese en pastoraat. Het is een gevoelig onderwerp, waarbij al snel allerlei misverstanden opduiken. In dit artikel wil ik graag dit belangrijke onderwerp belichten, speciaal met het oog op de christelijke toekomstverwachting en de praktische consequenties voor het leven hier en nu. Ook allerlei tegenwerpingen komen aan bod, om met verwerking daarvan zo goed mogelijke conclusies te trekken. Het is aan de lezer om de Schrift te bestuderen en te zien wat daar staat (vgl. Hand. 17:11).

Josef Ton

De Roemeen Josef Ton heeft theologie gestudeerd in Oxford in Engeland. In het voorjaar van 1972 kreeg hij waarschuwingen dat het beter was niet naar Roemenië terug te gaan, omdat hij daar gearresteerd of zelfs gedood kon worden. Hij kwam echter tot de overtuiging dat hij toch moest gaan. Hij merkte op dat het Gods methode van werken is om eerst Zijn Zoon als Lam in deze wereld te zenden. Daarna liet Hij dat volgen door het sterven van vele duizenden van andere lammeren, om de liefde van God uit te dragen. Het kruis van Christus is voor de verzoening van de zonden; het kruis van de gelovigen is voor de verkondiging van het Evangelie. Op grond daarvan is Josef Ton naar Roemenië gegaan, en hij heeft daar bijna tien jaar het evangelie verkondigd, bereid om als martelaar te lijden om Christus' wil. Hij wist dat zijn dood in dat geval de weg tot de hoogste heerlijkheid in de hemel zou zijn. Ton is meermalen gearresteerd en heeft ook in de gevangenis gezeten. Iedere keer waren dat weken van intense ondervraging, van slagen en hersenspoeling. Uiteindelijk werd hij in 1981 verbannen uit Roemenië. Hij ging naar Amerika, totdat hij in 1991 terugkeerde naar zijn inmiddels bevrijde land.

Hij werkte daarna aan een proefschrift dat alles met zijn leven te maken had. De titel luidt: *Suffering, Martyrdom, and Rewards in Heaven*. Hij verdedigde het proefschrift aan de Evangelische Theologische Faculteit te Leuven in 1996. Het indrukwekkende boek van ongeveer 500 pagina's is ook in een handelseditie verkrijgbaar. De auteur bespreekt de volgende onderwerpen:

1. Goede werken in overeenstemming met de protestantse opvattingen over de genade.

2. De ontwikkeling van het karakter van personen en het belang daarvan voor hun eeuwige bestemming.

3. De betekenis van de rechterstoel van Christus voor de gelovigen; een oordeel dat gebaseerd wordt op de werken, en dat tot uiting komt in een vonnis dat iemands positie in het eeuwige koninkrijk van God bepaalt.

4. De functies, gezagsposities, rangorden en relaties in het koninkrijk der hemelen.

Het is nodig die vele aspecten te behandelen om tot een goede theologie te komen van het lijden en van het martelaarschap.

Tijdens het werken aan de dissertatie kwam Josef Ton twee problemen tegen bij protestanten:

a. Het eerste struikelblok ontstond in de derde en vierde eeuw. De martelaren werden zo hoog gewaardeerd dat zij als heiligen beschouwd werden en in bepaalde opzichten ook konden bemiddelen bij God. Als reactie heeft de latere protestantse kerk het hele onderwerp laten liggen en het is het daar nooit gekomen tot een goede theologie van het martelaarschap.

b. Het tweede struikelblok is het woord 'beloning'. Dat woord roept associaties op met verdienste, met roem en eer. En als alles wat wij ontvangen genade is, hoe kan er dan sprake zijn van 'beloning'?

In zijn proefschrift behandelt Josef Ton deze zaken, evenals het lijden van de onschuldigen in het Oude Testament. Uitvoerig gaat hij in op het Nieuwe Testament en hij behandelt ook heel wat kerkgeschiedenis.

Het boek is opgedragen aan zijn vrouw Elisabeth die hem nabij stond toen zijn leven bedreigd werd. Zij drong erop aan dat hij beter als martelaar kon sterven dan te stoppen met preken. Het boek is ook opgedragen aan hun dochter Dorothy, die in een omgeving van martelaarschap opgroeide, maar ook van onuitsprekelijke vreugde en van glorie van God.

Tegen deze achtergrond wil ik ingaan op het Bijbelse getuigenis, in het bijzonder van het Nieuwe Testament. Daarna volgen kerkhistorische notities.

1 Korinthe 3

Belangrijk onderwijs voor ons onderwerp is te vinden in de eerste brief van Paulus aan de Korinthiërs, namelijk 1 Korinthe 3. Paulus heeft in Korinthe een gemeente mogen stichten. Na anderhalf jaar is hij weggegaan en anderen hebben zijn taak overgenomen, onder andere Apollos, een rondreizend prediker die ook in Handelingen 18 genoemd wordt.

Inmiddels het gaat niet zo goed in de gemeente. Er zijn ruzies en partijschappen. Paulus is daar bedroefd over en hij gaat op het probleem in. Hij wijst erop dat er geestelijke en vleselijke christenen zijn. Er zijn gelovigen die door de Heilige Geest geleid worden, maar helaas zijn er ook gelovigen die overeenkomstig 'het eigen vlees' leven, naar eigen inzichten en behoeften (vs. 1-4).

Eerste beeld: akker

De apostel gaat in op de partijen die voorkeur hebben voor een bepaalde prediker. Hiervoor gebruikt hij een beeld: Paulus heeft de gemeente gesticht en als het ware de plantjes in de grond gezet. Gelukkig ze gingen groeien! Daarna kwam de volgende prediker, Apollos. Hij heeft voor water gezorgd. In de droogte gaf hij de plantjes water, zodat ze verder konden groeien. Uiteindelijk is het echter God Zelf die de groei van de plantjes mogelijk maakt. Daarom ziet Paulus zichzelf en Apollos als niet zo bijzonder, maar wijst hij op God! (vs. 5-7).

Daarna staat: 'Hij die die plant (Paulus) en hij die begiet (Apollos), zijn 'één' (v. 8a): ze zijn eensgezind en hebben één doel voor ogen, namelijk God te dienen in de uitbreiding en opbouw van Zijn gemeente.

Hierna volgt een opvallende uitspraak: 'maar ieder zal zijn eigen loon ontvangen, overeenkomstig zijn eigen inspanning' (vs. 8b). Dus Paulus en Apollos ontvangen hun loon, omdat ze geplant en begoten hebben. Wat voor loon is dat? Dat staat hier niet. Wel staat er dat deze beide werkers Gods medearbeiders zijn. De gemeente is Gods akker en Gods bouwwerk (vs. 9). Hiermee verschuift het beeld van de landbouw naar het bouwen van huizen.

Tweede beeld: bouwwerk

Paulus gaat nu een tweede beeld gebruiken om zijn onderwijs te verduidelijken: het beeld van een bouwwerk. Zelf is hij in Korinthe het fundament komen leggen. 'Overeenkomstig de genade van God, die mij gegeven is, heb ik als een wijs bouwmeester het fundament gelegd' (vs. 10a).

Met het fundament begint de bouw. Dat fundament moet goed en stevig zijn. Pas als dat in orde is, kun je aan de opbouw van het huis beginnen.

Wat is dat fundament? Vers 11 zegt: 'Niemand kan een ander fundament leggen, dan wat gelegd is, dat is Jezus Christus'. Dat fundament is de kern van het Evangelie: Jezus Christus. Die Zaligmaker is aan Paulus verschenen op de weg naar Damascus. Die gebeurtenis heeft zijn leven geheel veranderd. De latere apostel heeft tot zijn diepe verwondering mogen ervaren dat God genadig was voor zo'n zondaar als hij. Deze Christus heeft hem in dienst genomen en uitgezonden in de wereld. De apostel wil maar één ding: verkondigen wie Jezus is, als Redder voor Jood en heiden. 'Wij prediken Christus, de Gekruisigde, voor de Joden wel een struikelblok, en voor de Grieken een dwaasheid ...' (1:23). Met alles wat in zich is, predikt Paulus deze Christus als het fundament van de zaligheid. Op grond hiervan is er redding voor een farizeeër als Paulus en voor mensen die in de havenstad Korinthe zich overgegeven hebben aan allerlei heidense ontucht en zonden. Ze hebben allemaal hetzelfde nodig: de vergevende genade en liefde van Christus.

Verdere bouw

Wanneer het fundament gelegd is, wat gebeurt er dan? Paulus ging weg, anderen bouwden voort. Het fundament is goed: Jezus Christus. Daarna worden de muren opgetrokken, dan komen de ramen en de deuren, en nog later het dak. Zo verrijst het gebouw.

Paulus' opvolgers waren druk in de weer met gemeenteopbouw. De gemeenteleden zelf deden actief mee. Maar de apostel is niet erg tevreden en de bouw vordert niet genoeg. Er is ruzie en ook verdeeldheid in de gemeente: er zijn partijschappen (zie ook 1 Kor. 11-14). Men handelt meer op grond van eigen vleeselijke inzichten dan dat men zich laat leiden door de Heilige Geest. Op die manier vordert de bouw niet erg.

Hierna noemt Paulus allerlei bouwmaterialen. Op dat ene fundament Jezus Christus kan met goed materiaal, maar ook met slecht materiaal gebouwd worden. Hij noemt zes materialen, drie goede en drie slechte.

Goed materiaal: goud, zilver, edelstenen.

Slecht materiaal: hout, hooi, stro.

We bemerken dat het beeld wat verspringt, want voor ons is hout een prima materiaal om mee te bouwen. De apostel gaat spreken over vuur. Straks komt er een vuurproef. Wat zal er dan overeind blijven? In de oordeelsdag zal alles beproefd worden door vuur. Goud, zilver en

edelstenen kunnen de vuurproef wel doorstaan; de eerste twee worden zelfs gelouterd door het vuur. De andere drie zaken niet: hout, hooi en stro zullen direct verbranden.

Wat betekent dit voor ons, in ons christen-zijn en in de opbouw van de gemeente? Blijkbaar is het mogelijk om op twee verschillende manieren bezig te zijn in de gemeente. Het werk van de één is kostbaar en blijvend; het werk van de ander lijkt misschien heel wat, maar is uiteindelijk waardeloos. Uiterlijke activiteiten, meer gericht op onszelf dan op God, kunnen wel gedaan worden op een christelijke grondslag, maar worden toch verbrand in de oordeelsdag. Er zijn echter ook christenen die in afhankelijkheid van God, geleid door Zijn Geest, werk verrichten (op de voorgrond of op de achtergrond) en die iets blijvends voortbrengen. Hun werk is te vergelijken met goud, zilver en edelstenen, die vuurbestendig zijn.

Liederen

In de bundel van Joh. de Heer staat een lied dat daarover gaat:

‘Niets is hier blijvend.

Alles, hoe schoon ook, zal eenmaal vergaan.

Maar wat gedaan werd uit liefde tot Jezus,

dat houdt zijn waard’ en zal blijven bestaan’ (Joh. de Heer, 166).

Dat is heel mooi gezegd: wat gedaan werd uit liefde tot Jezus, dat houdt zijn waarde. Dat blijft eeuwig bestaan! Eventueel kunnen we nog aanvullen dat het niet slechts gaat om wat wij voor Jezus doen, maar ook vanuit de relatie met Hem. Dat wij goede werken doen die Hij in ons verricht, zoals ranken slechts vrucht dragen als ze in de wijnstok blijven (Joh. 15:1-8).

Het is een geweldige gedachte: onze werkelijk goede daden, onze daden die uit liefde tot Jezus gedaan zijn, blijven bestaan. Die gaan mee de eeuwigheid in. Een ander lied waarin dit naar voren komt, is ‘Ik zeg het allen dat Hij leeft’ (Liedboek 2013, 642). Het zevende couplet trekt een consequentie uit de opstanding van Jezus:

‘Nu is op aard geen goede daad

meer tevergeefs gedaan,

want wat gij goed doet is als zaad,

dat heerlijk op zal gaan.’

Verbrand

Wat gebeurt er nu als kinderen van God verkeerd leven? Als ze gemakkelijk de zonden toelaten in hun leven? Als ze meer zichzelf bedoelen dan Gods eer? Als ze met ruzie en verdeeldheid de gemeente proberen te bouwen? Laat het duidelijk zijn dat de gemeente daardoor niet echt opgebouwd wordt. Wat zij doen is ook van weinig waarde, want straks wordt alles verbrand: hout, hooi en stro.

Toch ontvangen zij die bij Christus horen wel vergeving van zonden en mogen zij de zaligheid beërven. Zij mogen echter niets meenemen van hun werk op aarde. Vers 15 verklaart: ‘Als iemands werk verbrandt, zal hij schade lijden. Hijzelf echter zal behouden worden, maar wel zo: als door vuur heen.’ Zo’n bouwer komt geblakerd door het oordeelsvuur de hemel binnen. Hij wordt wel gered, maar zijn werk vergaat.

Er is dus onderscheid: gelovigen die van God die loon ontvangen voor de wijze waarop ze op aarde geleefd en gewerkt hebben. Andere kinderen van God worden wel gered, maar mogen niets meenemen.

Genade

Voor protestantse oren klinkt dit onbekend, en mogelijk hebt u hier ook moeite mee. 'De zaligheid is toch uit enkel genade? En moeten wij nu goede werken gaan doen om de zaligheid te verwerven?' Daarom als toelichting: wij kunnen de zaligheid niet verdienen. Wij kunnen alleen zalig worden door het volbrachte werk van Christus. Dat is het fundament. En dat fundament kunnen wij niet opnieuw leggen (vs. 10-11). Als mensen eenmaal tot geloof gekomen zijn, en de belofte hebben dat zij zalig zullen worden, maakt het wel verschil hoe zij leven. Het is van belang om te leven tot eer van God, om in een leven van heiligheid Hem te dienen, en om te arbeiden tot opbouw van de gemeente.

Het wonderlijke is dat God die goede werken onthoudt. Die goede werken verbranden niet, maar mogen mee de hemel in. Hij spreekt daarover Zijn lof uit (1 Kor. 4:5) en beloont die goede werken met genadeloon.

Loon

Twee keer staat in dit Bijbelgedeelte het woord 'loon':

- 'Ieder zal zijn eigen loon ontvangen overeenkomstig zijn eigen inspanning' (vs. 8);
- 'Als iemands werk dat hij op het fundament gebouwd heeft, standhoudt, zal hij loon ontvangen' (vs. 14).

Gods getrouwe dienaren zullen loon ontvangen. Niet iedereen hetzelfde, maar 'zijn eigen loon', gerelateerd aan 'zijn eigen inspanning'. Dat loon heeft te maken met de bestendigheid van het werk dat op het fundament gebouwd is.

Dit leidt tot de overtuiging dat na de oordeelsdag niet iedereen precies dezelfde behandeling zal krijgen, maar dat er verschil in heerlijkheid is.

Verschil in straf

Is er dan verschil in zaligheid? Daarvoor zijn veel aanwijzingen. Net zo goed als er verschil is in straf in de helse pijn, zo is er verschil in de mate van zaligheid. Wij benadrukken meestal de twee uitersten: het grote verschil tussen hemel en hel, tussen zaligheid en rampzaligheid. Maar er is meer te noemen. Er is ook verschil in mate van heerlijkheid en verschil in mate van straf.

Het verschil in oordeel of straf komt naar voren in de volgende Bijbelgedeelten:

- Het zal Tyrus en Sidon verdraaglijker zijn op de dag van het oordeel dan Chorazin en Bethsaïda (Matt. 11:21-22).
- Het zal Sodom verdraaglijker zijn op de dag van het oordeel dan Kapernaüm (Matt. 11:23-24).
- In de gelijkenis van de trouwe en ontrouwe dienaren is sprake van een dienaar (slaaf) die de wil van zijn heer gekend heeft, maar daar niet mee heeft gerekend. Die zal veel slagen ontvangen. Hij zal zwaarder gestraft worden dan degene die de wil van de heer niet kende (Luk. 12:41-48).
- Paulus waarschuwt dat mensen door hardheid en onbekeerlijkheid voor zichzelf Gods toorn ophopen. Tijdens het rechtvaardige oordeel van God zal Hij ieder vergelden 'naar zijn werken' (Rom. 2:6-9).
- In Openbaring 20 staat het laatste oordeel beschreven. De boeken worden geopend en de doden worden geoordeeld overeenkomstig wat in de boeken geschreven staat, 'naar hun werken'. Daarna wordt herhaald 'en zij werden geoordeeld, ieder overeenkomstig zijn werken' (vs. 12-13).

Het verschil in strafmaat is voor ons gemakkelijker dan het verschil in heerlijkheid. In onze maatschappij is er een groot verschil tussen overtredingen. Een klein vergrijp is niet hetzelfde als een misdaad. En het maakt verschil of iemand eenmalig iets fout gedaan heeft of dat bij herhaling doet. En wat te denken van dictators die met veel bloedvergieten hun macht handhaafden? Leaders als Stalin, Hitler en Mao hebben verschrikkelijk veel leed aangericht. Aardse rechters en oorlogstribunalen hebben verschillende straffen, in overeenstemming met de ernst van de overtreding. Zou God, de rechtvaardige Rechter, dan iedereen dezelfde straf geven? Dat ligt niet voor de hand en is in tegenspraak met Zijn rechtvaardigheid.

Verskil in zaligheid

Is er verschil in heerlijkheid, in zaligheid? Daarvoor zijn veel aanwijzingen.

Boven is 1 Kor. 3:8 geciteerd 'ieder zal zijn eigen loon ontvangen overeenkomstig zijn eigen inspanning'.

- In het Oude Testament zegt het boek Daniël, dat wie er velen rechtvaardigen, dus veel anderen tot geloof brengen of door woord en daad bewegen tot volharding, straks zullen blinken als de sterren (Dan. 12:3).
- In de Evangelieën staan veel uitspraken die van belang zijn. Bijvoorbeeld over hen die vervolgd worden om Christus' wil: 'Verblijd en verheug u, want uw loon is groot in de hemelen' (Matt. 5:11-12).
- Bij het geven van een liefdegave mag het niet de bedoeling zijn dat veel mensen dit zien. 'Anders hebt u geen loon bij uw Vader, Die in de hemelen is'. Het is beter in het verborgene te geven, 'en uw Vader, Die in het verborgene ziet, zal het u in het openbaar vergelden' (Matt. 6:1-4). Die vergelding kan in het leven zijn, maar ook daarna (vgl. 6:6,18; 5:11-12).
- Het is voor mensen mogelijk schatten in de hemel te verzamelen (Matt. 6:19-21).
- Jezus geeft aan dat wie een profeet ontvangt het loon van een profeet zal ontvangen, en wie een rechtvaardige ontvangt het loon van een rechtvaardige. 'En wie een van deze kleinen slechts een beker koud water te drinken geeft omdat hij een discipel is, voorwaar, Ik zeg u: hij zal zijn loon beslist niet verliezen' (Matt. 10:41-42).
- De Heiland moedigt Zijn discipelen aan hun kruis op zich te nemen, achter Hem aan. Dan geldt: 'Want de Zoon des mensen zal komen in de heerlijkheid van Zijn Vader, met Zijn engelen, en dan zal Hij ieder vergelden naar zijn daden' (Matt. 16:27).
- Jezus vertelt tegen hen die huizen of familieleden verlaten omwille van Zijn Naam, 'die zal honderdvoudig ontvangen en het eeuwige leven beërven' (Matt. 19:29). Hier lijken twee zaken genoemd te worden die niet identiek zijn, al wordt ook de honderdvoudige beloning gerealiseerd in het eeuwige leven.
- Het verschil blijkt duidelijk in de gelijkenis over de dienaren/slaven die ponden krijgen. De ene krijgt als beloning macht over tien steden, een ander over vijf (Luk. 19:17-19). Ze krijgen dus niet allen evenveel.
- De Heiland spoort aan om armen, verminkten, kreupelen en blinden te nodigen voor een maaltijd. Dat zijn mensen die niets hebben om het de weldoener te vergelden. 'Het zal u vergolden worden in de opstanding van de rechtvaardigen' (Luk. 14:14).
- De apostel Paulus wil graag God welgevallig leven. 'Want wij moeten allen voor de rechterstoel van Christus openbaar worden, opdat ieder vergelding ontvangt voor wat hij door middel van zijn lichaam gedaan heeft, hetzij goed, hetzij kwaad' (2 Kor. 5:10).
- De brief aan de Hebreeënen zegt ter bemoediging: 'Want God is niet onrechtvaardig dat Hij uw werk zou vergeten en de liefdevolle inspanning die u Zijn Naam bewezen hebt, doordat u de heiligen gediend hebt en nog dient' (Hebr. 6:10).

- De apostel Johannes schrijft: 'Let op uzelf, opdat wij niet verliezen waarvoor wij gewerkt hebben, maar een vol loon mogen ontvangen' (2 Joh.: 8).
- Van de gelovigen wordt in Openbaring 14 gezegd: 'Zalig zijn de doden die in de Heere sterven, van nu aan. Ja, zegt de Geest, opdat zij rusten van hun inspanningen, en hun werken volgen met hen.'

Er is dus onderscheid in vergelding in de zaligheid. Het is mogelijk dat te vergelijken met de verscheidenheid aan engelen. Zoals er verscheidenheid is in rangen en standen van de engelen, zo zal er ook verscheidenheid zijn tussen de mensen in heerlijkheid. Anders gezegd: er zullen kleinen en groten zijn in het Koninkrijk van God (Matt. 5:19). Evenals bij de strafmaat, is ook dit in overeenstemming met de rechtvaardigheid van God (zie de genoemde tekst in Hebr. 6).

Tegenwerpingen

a. Genade

De eerste tegenwerping kan zijn dat de zaligheid toch enkel uit genade is. Moeten wij nu goede werken gaan doen om een goede positie in de eeuwigheid te verwerven? Nee, en bij deze tegenwerping is het van belang het genadekarakter voorop te stellen. Zoals reeds gezegd is, kunnen wij alleen zalig worden door het werk van Christus. Zoals reeds gezegd is, kunnen wij alleen zalig worden door het werk van Christus. In ons leven is het van groot belang om uit dankbaarheid te leven tot Gods eer. Wie daarop gericht is, zal niet zijn eigen positie centraal stellen. We mogen het aan God overlaten hoe Hij de goede werken beloont met genadeloon.

b. Werkers in de wijngaard

Het is ook mogelijk dat iemand wijst op een bekende gelijkenis in Mattheüs 20. Daar staat de gelijkenis van de arbeiders in de wijngaard. De eerste groep werkt vanaf de vroege ochtend, in de loop van de dag komen er andere groepen bij. Er zijn zelfs arbeiders die pas vanaf het elfde uur meehelpten. Toch krijgen alle arbeiders 's avonds hetzelfde loon. Zij die het langst gewerkt hebben, zijn het daar niet mee eens. Toch wijst de heer erop dat hij het recht heeft dit te doen (vs. 1-16).

Hier rijst de vraag of deze gelijkenis bedoelt dat iedere gelovige dezelfde eeuwige heerlijkheid ontvangt, of dat deze gelijkenis op iets anders doelt. Naar mijn mening gaat het hier vooral over de eersten en de laatsten. Of de werkers nu hun leven lang in Jezus geloofd hebben of pas op het laatste moment (zoals de ene moordenaar aan het kruis), allen ontvangen de zaligheid. Het is ook denkbaar dat met de eersten de Joden bedoeld zijn en met de laatsten de volken die het evangelie mogen horen en tot geloof komen. Er is geen reden om trots te zijn of om meer te eisen.

Een gelijkenis moeten wij uitleggen overeenkomstig de directe bedoeling en de strekking van het Evangelie, en niet allerlei andere aspecten uitwerken. We zeggen toch ook niet dat de eerste werkers hun loon volledig verdienen en alleen de laatste groepen niet? Net hiervoor heeft Jezus gezegd dat niet iedereen hetzelfde zal krijgen. De discipelen mogen zitten op twaalf tronen. En wie huizen of familie verlaten heeft om Zijn Naam, zal honderdvoudig ontvangen (Matt. 19:29). Tegen die achtergrond moeten we de gelijkenis van de arbeiders in de wijngaard verklaren. Daarom lijkt mij deze gelijkenis geen bezwaar tegen de eerder genoemde zienswijze.

Hoe leven en werken wij tot Gods eer?

Het is uiteraard niet de bedoeling dat het christelijke leven zich concentreert op de goede werken, alsof het doel is zelf zoveel mogelijk te verzamelen voor later. Een dergelijke

egoïstische houding staat haaks op het evangelie. Centraal staat de liefde tot God Zelf. En goed bouwen kan alleen maar op het fundament Jezus Christus (1 Kor. 3).

Wie goede werken wil doen, moet leven in verbondenheid met Jezus als de Wijnstok. Hij heeft gezegd dat het belangrijk is in Hem te blijven. Dan zal er veel vrucht komen, maar zonder Hem kunnen wij niets doen (Joh. 15:1-8).

Het is ook mogelijk te wijzen op het werk van de Geest. Tegenover de vruchten van het vlees staat de vrucht van de Geest. Door Hem is het mogelijk te wandelen tot Gods eer (Gal. 5:16-25). Het fundamentele gevolg hiervan is, dat wij het blijvende karakter van de goede werken vooral zien als continuïteit van Gods handelen. Hij laat niet los het werk dat Zijn hand begon.

Het Oude Testament

Het is van belang dat de relatie tussen daden in dit leven en vergelding ook in het Oude Testament geleerd wordt. Die vergelding vindt vaak in dit leven plaats. Denk aan de bepalingen over vloek en zegen als consequenties van het verbond (Lev. 26 en Deut. 28). De wijsheidsboeken Spreuken en Prediker gaan ook over vergelding in en na dit leven (o.a. Spr. 24:12). Het boek Prediker, dat constateert dat in dit leven lang niet altijd recht gedaan wordt, besluit met de woorden 'God zal namelijk elke daad in het gericht brengen, met alles wat verborgen is, hetzij goed, hetzij kwaad (Pred. 12:14; vgl. 11:9). Meer passages over vergelding naar daden zijn Job 34:11, Jeremia 17:10, 32:19 en Zacharia 1:6.

Continuïteit tussen nu en straks

Wij belijden dat God mensen door Zijn Woord en Geest vernieuwt. De Bijbel gebruikt daarvoor allerlei uitdrukkingen. Fundamenteel is dat de gelovigen uit de duisternis gehaald zijn en in het licht geplaatst zijn (Ef. 5:8). Het is van belang dat de christenen leven tot eer van God en steeds meer vernieuwd worden (Ef. 4:23).

Paulus noemt in 2 Korinthe 3:3 de gemeente een brief van Christus, geschreven door de Geest in het hart. Het slot van dat hoofdstuk stelt: 'Wij allen ... worden van gedaante veranderd naar hetzelfde beeld, van heerlijkheid tot heerlijkheid, zoals door de Geest van de Heere bewerkt wordt' (vs. 17). Wij weten ook dat de Geest de gelovigen vernieuwt om aan het beeld van de Zoon gelijkvormig te zijn (Rom. 8:29).

Wij kunnen onszelf tegenvallen en te weinig levensvernieuwing in ons leven opmerken (vgl. Paulus in Rom. 7), maar toch is Gods werk een realiteit. Hij vernieuwt en verandert. Bij de één is daarvoor bijna geen tijd beschikbaar, omdat hij net voor zijn sterven tot geloof komt. Bij anderen is dat tientallen jaren. Wat is nu onze indruk van God? Zou Hij bij het sterven deze levensvernieuwing verloren laten gaan en in de hemel (of op de nieuwe aarde) weer opnieuw beginnen? Het is toch veel aannemelijker dat God trouw is aan Zijn eigen werk in de gelovigen en dat laat voortduren tot in eeuwigheid? Dan mogen we Hem de schatten aanbieden die Hij in ons bewerkt heeft. Daarmee is er niet slechts continuïteit van de goede werken, maar vooral van het werk dat God Zelf in mensen bewerkt.

Terughoudendheid in onze kerken

Wie de geschiedenis overziet, merkt dat veel Bijbeluitleggers en theologen erkend hebben dat er onderscheid is in helse straffen en in hemelse heerlijkheid. Toch wordt deze boodschap bijna niet uitgedragen. Ik heb heel wat kerkenraadsleden gesproken voor deze inzichten nieuw zijn. Hoe komt het dat wij hier zo terughoudend in zijn?

1. Een belangrijk punt is het protestantse verzet tegen de rooms-katholieke leer van de goede werken. Al of niet terecht wordt die leer opgevat als een aansporing goed te leven om een betere positie in de hemel te krijgen of om korter in het vagevuur te verblijven. Tegenover een dergelijke leer van verdienstelijkheid benadrukken wij het volstrekte genadekarakter van de vergeving van zonden en het eeuwige leven.

Het onderwerp ontbreekt grotendeels in de zondagen 24 en 32 van de Heidelbergse Catechismus. Er staat wel dat God de goede werken in dit en het toekomstige leven wil belonen, maar niet hoe dit gebeurt en wat de betekenis daarvan is. In de Nederlandse Geloofsbelijdenis staat in artikel 24 een kort zinnetje 'Intussen willen wij niet loochenen, dat God de goede werken beloont; maar het is door Zijn genade, dat Hij Zijn gaven kroont'.¹

2. Een tweede probleem is de spanning tussen Gods genadedaad van vergeving en de gedachte dat wij zelf een hogere graad van heerlijkheid zouden kunnen bewerken. Is het laatste dan wel echt onverdiende genade? Zie de eerder genoemde tegenwerping.

3. Een derde bezwaar is dat de gedachte aan loon een minderwaardig middel kan lijken om mensen te stimuleren het goede te doen. Krijgt de satan dan toch geen gelijk in het gesprek met God dat Job Hem dient om er zelf beter van te worden?

Deze drie bezwaren moeten we volop serieus nemen, maar ze zijn niet onoverkomelijk. In de protestantse traditie liggen er gevoeligheden, maar tegenover de ene eenzijdigheid moeten we niet een andere plaatsen. Juist mensen die de Schrift centraal willen stellen, doen er goed aan naar de vele Bijbelgedeelten te luisteren die aangevoerd zijn.

Het tweede bezwaar geldt niet als wij beseffen zelf niets te verdienen. Het eeuwige leven en de heerlijkheid daar blijven genadegaven, waarop wij geen enkel recht kunnen laten gelden. In de gelijkenis van de heer en de slaaf is de toepassing: 'Zo moet ook u, wanneer u gedaan hebt als wat u opgedragen is, zeggen: Wij zijn onnutte slaven, want wij hebben slechts gedaan wat wij moesten doen' (Luk. 17:7-10). Maar als God Zelf de relatie wil leggen tussen onze levensheiliging en toewijding hier op aarde en onze toekomst, dan is dat toch Zijn keuze? Dan nog het punt van het dienen van God uit eigenbelang. Dit blijft altijd een rol spelen en onze motieven zullen nooit helemaal zuiver zijn. Maar als God Zelf in Israël zegen en vloek verbonden heeft met het gedrag van Zijn volk, dan is die relatie op zich niet verkeerd. Die relatie kan een aansporing zijn om God des te meer te dienen. Daarbij moet het volstrekt duidelijk zijn dat het dienen van God gefundeerd hoort te zijn op liefde. 'Wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst liefhad' (1 Joh. 4:19). Vanuit de relatie komen goede werken voort uit dankbaarheid. Dit was trouwen ook bij Israël het geval, zoals blijkt uit het boek Deuteronomium (4:1-40).

De Bijbel kent geen kille plichtethiek, maar baseert de oproep tot het dienen van God steeds op Zijn bewezen genade.

Laat ik hier iets anders tegenover stellen. Ik ontmoet heel wat christenen die volop geloven in de vergeving van zonden, en die ook wel vinden dat ze beter zouden moeten leven. Ze doen er echter weinig moeite voor en ze zeggen 'God vergeeft gelukkig toch wel'. Het lijkt mij dat het behandelde onderwerp van groot belang is als motivering voor een heilig en toegewijd leven. Er is tegenwoordig veel aandacht voor 'discipelschap', vanuit de terechte overtuiging dat God niet alleen 'gelovigen' wil, maar vooral volgelingen (vgl. Matt. 28:19). Waarom zou Jezus Zelf

---

¹ Vgl. ook NGB art. 37, met verwijzing naar Openb. 20:12 en 2 Kor. 5:10. '... en aldaar zullen ontvangen de vruchten van de arbeid en van de moeite die zij zullen gedragen hebben'.

zoveel nadruk gelegd op het loon in de training van Zijn discipelen? Wat Hij belangrijk vindt, mogen wij niet terzijde schuiven. Opmerkelijk genoeg lijkt het onderwerp echter niet erg aanwezig te zijn in de huidige publicaties over discipelschap.

Het karakter van de heerlijkheid

We moeten bij het nadenken over het karakter van de heerlijkheid niet slechts letten op de hemel, maar ook op de opstanding van het lichaam en de taken op de nieuwe aarde. Bavinck wijst op de profetische, priesterlijke en koninklijke taken (zie het slot van dit hoofdstuk). Jezus beloofde Zijn twaalf discipelen dat zij later een hoge positie zouden krijgen in een nieuwe fase van Gods Koninkrijk: 'Voorwaar Ik zeg u dat u die Mij gevolgd bent, in de wedergeboorte, als de Zoon des mensen zal zitten op de troon van Zijn heerlijkheid, ook zult zitten op twaalf tronen en de twaalf stammen van Israël zult richten' (Matt 19:28). Dat is waarschijnlijk niet slechts 'oordelen', maar richten in de zin van 'regeren', zoals de richters deden. Toch mogen ook gelovigen delen in een toekomst gericht: 'Weet u niet, dat de heiligen de wereld zullen oordelen?' (1 Kor. 6:2).

Soms wordt het beeld van vaten of kruiken gebruikt. De ene is groter dan de andere, maar zij zullen allen 'vol' zijn in Gods nabijheid. Er zal geen besef van gemis zijn. Andere auteurs vermoeden dat er niet zozeer objectief verschillende omstandigheden (rangen, standen, grotere kamers in het Vaderhuis) zijn, maar dat de intensiteit van de beleving zal verschillen. Het zijn alle pogingen om iets te begrijpen van wat geen oog heeft gezien, geen oor heeft gehoord en in geen mensenhart is opgekomen. Dat is het wat God bereid heeft voor hen die Hem liefhebben (1 Kor. 2:9).

Veelkleurigheid

Wij zijn allemaal verschillende mensen: achtergrond, karakter, belangstelling. Die veelkleurigheid blijft in stand. Straks zullen er geen miljard (of welk aantal ook) volstrekt identieke mensen zijn bij God. De gevarieerdheid op aarde zal daar ook zijn, maar dan zonder zonde.

Wie hier op aarde belang hecht aan het unieke van mensen en aan hun eigen persoonlijkheid, zal hier des te meer reden hebben aan continuïteit te denken.

Een paar stemmen uit de kerkgeschiedenis

Tertullianus (ca. 160-230) schrijft in het werk *Tegen Marcion* dat de gelovigen na de opstanding een periode van duizend jaren in het herbouwde Jeruzalem is beloofd. Na de duizend jaren zullen de gelovigen naar hun verdiensten vroeg of laat opstaan en daarna zal het oordeel en de verbranding van alle dingen gaan plaatsvinden. De gelovigen zullen dan in een ogenblik in engelen veranderen en naar de hemel meegenomen worden.

Irenaeus van Lyon (ca. 130-202) vermeldt: '[Ze zeggen, bovendien], dat er een onderscheid is tussen woning van hen die honderdvoudig vrucht dragen, van hen die zestigvoudig vrucht dragen, en van hen die dertigvoudig vrucht dragen. De eersten zullen opgenomen worden in de hemel, de tweeden zullen in het paradijs verblijven en de laatsten zullen de stad bewonen. Met het oog daarop verklaarde de Heer: 'In het huis van Mijn Vader zijn veel woningen'. De ouderlingen, de leerlingen van de apostelen, bevestigen dat dit de gradatie is en de rangschikking van degenen die gered zijn.' (*Tegen de ketterijen*, V, 36)

Augustinus (354-430) geeft aan het eind van zijn leven een beschrijving van de toekomstige heerlijkheid: 'Wat er verder ook nog voor gradaties zullen zijn in eer en roem, naar gelang van de verdiende beloningen, is wel niemand bij machte te bedenken, laat staan onder woorden te brengen. Dat echter die gradaties er zullen zijn, valt niet te betwijfelen. Ook nog met een ander groot goed zal die gelukzalige stad zich begiftigd zien: dat geen lager geplaatste er ooit een hoger geplaatste zal benijden, evenmin als nu de aartsengelen door de andere engelen benijd worden.' (*De stad van God*, XXII, 30)

Johannes Calvijn (1509-1564) spreekt in zijn verklaring van 1 Korinthe 15:41 over het verschil in heerlijkheid van de zon, de maan en de sterren. Hij erkent 'dat de heiligen, na de wederopstanding der doden, in eer en heerlijkheid verscheiden zullen zijn'. Dat wordt op andere plaatsen van de Schrift bevestigd, maar Paulus bedoelt hier iets anders.

De Rotterdamse predikant Wilhelmus à Brakel (1635-1711), behandelt de vraag of de één in de hemel een meerdere trap van heerlijkheid zal hebben dan de ander. Hij meent dat alle verheerlijkten vol zullen zijn van zaligheid, maar ook dat de één uitmunten zal in heerlijkheid boven de andere. Dit gebeurt naar Gods vrije genade en de verheffing in heerlijkheid betreft hen die veel tot een getuigenis voor Zijn naam gedaan of geleden hebben. Hij voert als argumenten diverse teksten aan, onder andere 1 Korinthe 15:41-42 over de verschillen in heerlijkheid van de opgestane lichamen. Hij noemt ook 2 Korinthe 9:6, over het spaarzaamelijk of in zegeningen zaaien en het overeenkomstige maaien, wat in het eeuwige leven zal gebeuren. Brakel gaat ook in op tegenwerpen, onder andere de gelijkenis dat iedere arbeider in de wijngaard aan het eind van de dag één penning krijgt. Volgens hem wordt door de penning niet het eeuwige leven verstaan, want daar zijn geen personen die een boos oog hebben en murmureren.

De Schrift en de ervaring leren dat niet alle gelovigen evenveel deel aan de heiligmaking hebben. Er zijn in dit leven vaders in Christus, jongelingen en kinderen. En zoals er trappen zijn in dit leven, in genade en werk, zo dan ook in de beloning. 'Doch dit moet evenwel een aansporing zijn, om veel voor Christus te doen en te lijden.' (*Redelijke Godsdienst*, 1700; heruitgave Utrecht, 1973, deel II, hfdst. 60, 774-776)

De gereformeerde hoogleraar Herman Bavinck (1854-1921) noemt veel argumenten voor een heilige levenswandel. Daaronder neemt 'het loon der toekomstige heerlijkheid' een plaats in. Er is vergelding naar ieders werken, vgl. 1 Korinthe 3. Hoewel de zaligheid aan alle gelovigen geschonken wordt, 'zal er toch onder hen naar gelang van hunne werken onderscheid in heerlijkheid zijn'. Er is volgens de Heilige Schrift een innig verband tussen heiligmaking en heerlijkmaking; 'wat hier gezaaid wordt, wordt in der eeuwigheid gemaaid.'

De grote verscheidenheid die in allerlei opzichten onder de mensen bestaat, wordt in de eeuwigheid niet vernietigd, maar gereinigd. En zoals de natuurlijke verscheidenheid in de gemeente op aarde nog met de geestelijke verscheidenheid vermeerderd wordt (1 Kor. 12:7v.), zo neemt dit natuurlijke en geestelijke verschil in de hemel nog weer daardoor toe, 'dat er onderscheiden graden van heerlijkheid zijn.'

Bavinck merkt op dat sommige gereformeerden uit oppositie tegen de verdienstelijkheid van de goede werken alle onderscheid in heerlijkheid hiernamaals hebben ontkend. Het is waar dat alle gelovigen hetzelfde eeuwige leven ontvangen, en toch stelt de Schrift dat er in die eenheid en gelijkheid een zeer grote afwisseling en verscheidenheid is. Het graduele verschil in heerlijkheid wordt vooral daar in de Schrift geleerd, waar sprake is van een loon dat ieder

geschonken zal worden overeenkomstig zijn werken. De zaligheid is wel voor allen dezelfde, maar er is verschil in glans en heerlijkheid.

De gelovigen zijn Gods maaksel, geschapen in Christus Jezus tot goede werken, welke God voorbereid heeft, opdat zij daarin zouden wandelen (Ef. 2:10). Niet alleen in de gave van het eeuwige leven aan een ieder die gelooft, 'maar ook in de uitdeeling van eene verschillende mate van heerlijkheid aan wie uit dat geloof goede werken hebben voortgebracht, kroont God zijn eigen werk.' Hij doet dat opdat er een rijke verscheidenheid aan heerlijkheid zal zijn, waarin de heerlijkheid van Zijn deugden tot uiting komt.

In de gemeenschap met God krijgt ieder in verband met zijn persoon en karakter een eigen plaats en taak. De dienst aan God, de onderlinge gemeenschap, en de bewoning van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde bieden overvloedige gelegenheid voor het uitoefenen van profetische, priesterlijke en koninklijke taken. (*Gereformeerde Dogmatiek* IV, 219-220, 710-712)

Josef Ton wijst erop dat God Zijn Zoon in Gethsémané en op Golgotha op de uiterste wijze op de proef stelde. En het was vanwege Zijn gehoorzaamheid in deze situaties dat God Hem de hoogste positie van eer en glorie gaf (Fil. 2:5-11; Heb. 2:9). Dit is het waarom God de grootste eer en glorie heeft gereserveerd voor Zijn kinderen die door lijden, foltering en martelaarschap gaan.

Voor onnoemelijke aantallen christenen die door verschrikkelijk lijden en vervolgingen gaan in veel landen in de wereld vandaag, kan het begrip van deze Bijbelse leer komen als een levensveranderende openbaring, een omkering van hun leven. Als een consequentie zal hun lijden plotseling 'begrijpelijk' zijn. Zij zullen de beproevingen en aanvechtingen die over hen zijn gekomen als ongelukkige calamiteiten, maar als de grootste gave en het grootste voorrecht die ze ooit zouden kunnen ontvangen van hun Heer. Bovendien, dit onderricht kan niet alleen het leven van vervolgd christenen omkeren, maar ook de levens van de christenen die in vrijheid en welvaart leven. In feite kunnen deze rijke christenen in groter gevaar verkeren dan hun broeders die vervolgingen en verdrukkingen ondergaan, omdat het testen van de vorigen mogelijk nog zwaarder is. Wanneer zij rijkdom en vrijheid hebben, moeten ze nu kiezen of ze op Christus willen lijken en zelfopofferend zijn, of egoïstisch en toegeeflijk. (*Suffering*, 434-436)

Gespreksvragen

1. Wat vind u van de levensgeschiedenis van Josef Ton? Heeft hij zijn theologie in de praktijk gebracht of was hij te persoonlijk betrokken bij het onderwerp van zijn onderzoek?
2. Wat moeten we ons voorstellen bij goede werken die niet verbranden, maar meegenomen worden in de eeuwigheid?
3. Wat vindt u van het argument dat God als Rechter mensen een verschillende straf oplegt?
4. Helpt de boodschap van dit hoofdstuk u, of bent u bevreesd voor verkeerde motieven (eigenbelang) om God in toewijding te dienen? Hoe kunnen we daar het beste mee omgaan?
5. Welke profetische, priesterlijke en koninklijke taken zouden de gelovigen in Gods heerlijkheid kunnen verrichten?
6. Op welke manieren zouden de onderwerpen van dit hoofdstuk bij u in de gemeente aan de orde gesteld kunnen worden?

Om verder te lezen

H. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek*, deel 4. Kampen: Kok, 1930⁴.

Joel R. Beeke en Mark Jones, *A Puritan Theology. Doctrine for Life*. Grand Rapids: Reformation Heritage Books. Hierin hoofdstuk 48 'Thomas Manton on the Judgment According to Works'. Thomas Manton (1620-1677) behandelde dit onderwerp in preken over 2 Korinthe 5:10.

Craig Blomberg, 'Degrees of Reward in the Kingdom of Heaven?', *Journal of the Evangelical Theological Society* 35 (1992) 159-172.

Emma Disley, 'Degrees of Glory: Protestant Doctrine and the Concept of the Rewards Hereafter', *Journal of Theological Studies* 42 (1991) 77-105.

Dane C. Ortlund, 'Justified by Faith, Judged according to Works: Another Look at a Pauline Paradox', *Journal of the Evangelical Theological Society* 52 (2009) 323-339.

G. de Ru, 'The Conception of Reward in the Teaching of Jesus', *Novum Testamentum* 8 (1966) 202-222.

Josef Ton, *Suffering, Martyrdom and Rewards in Heaven*. Th.D. Evangelische Theologische Faculteit Heverlee/Leuven, 1996. New York: University Press of America, 1997. Wheaton: The Romanian Missionary Society, 2000.

J.L. de Villiers, *Die loongedagte in die Nuwe Testament*. Exegetica II-6. Den Haag: Van Keulen, 1957.

Kent L. Yinger, *Paul, Judaism, and Judgment According to Deeds*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.